УДК 78.079(477.85)«201»
DOI https://doi.org/10.24919/2308-4863/83-2-18

Ярослав ОСИПЕНКО,
orcid.org/0000-0001-8207-4852
аспірант кафедри музичної україністики
та народно-інструментального мистецтва
Навчально-наукового Інституту мистецтв
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника
(Івано-Франківськ, Україна) osipenko555@gmail.com

ЕТНОКУЛЬТУРНА ПАНОРАМА БУКОВИНИ НА ПРИКЛАДІ ДІЯЛЬНОСТІ ПРОФЕСІЙНИХ КОЛЕКТИВІВ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСНОЇ ФІЛАРМОНІЇ ІМЕНІ ДМИТРА ГНАТЮКА

На основі діяльності професійних колективів Чернівецької обласної філармонії як творчого центру Буковини було розкрито його різножанрову палітру сьогодення. Розглянуто культурно-мистецьке розмаїття інституції на прикладі репертуару колективів, що характеризується рисами міжкультурного діалогу з фольклорними уподобаннями, жанровим синтезом.

Зазначено, що своєрідною візиткою Буковини є функціонування чималої кількості митців та колективів філармонії (заслужений академічний Буковинський ансамбль пісні і танцю України імені Андрія Кушніренка, Академічний камерний хор «Чернівці», Ансамбль народної музики «Плай», та Естрадно-духовий оркестр «Буковина» та ін.) діяльність яких спрямована на популяризацію народного мистецтва та донесення до слухача кращих зразків української культури, виховання естетичних смаків широкого кола шанувальників мистецтва.

Проаналізовано репертуар колективів, який характеризується рисами міжкультурного творчого пошуку з фольклорними уподобаннями та жанровим синтезом (одноактна народна опера «Буковинська весна» (муз. А. Кушніренка, лібрето А. Добрянського, режисер А. Литвинчук, балетмейстер А. Бондарєв, вокально-хореографічні обрядові сцени циклу «Пори року», хорові мініатюри, твори великої форми, розгорнуті театралізовані дійства, етномюзикл «Крізь століття» тощо).

Наголошено, що протягом останніх десятиріч завдяки державним та грантовим програмам чернівецьке культурне середовище сприяє розвитку українського вокального, інструментального та хореографічного мистецтва (як аматорського, так і професійного), творчості місцевих композиторів тощо.

Доведено значимість та багатовекторність плідної діяльності обласної музичної філармонії ім. Д. Гнатюка як поліетнічної творчої лабораторії, яка гідно репрезентує, зберігає та популяризує національну спадщину в контексті культурної ідентичності.

Ключові слова: *музичне мистецтво, Чернівецька обласна філармонія, Буковина, мистецькі колективи, професійне виконавство, поліетнічність, ідентичність.*

Yaroslav OSYPENKO,
orcid.org/0000-0001-8207-4852
Graduate student at the Department of Musical Ukrainian Studies
and Folk Instrumental Music Art Educational and Scientific Institute
of Arts of Vasil Stefanyk Precarpathian National University
(Ivano-Frankivsk, Ukraine) osipenko555@gmail.com

ETHNOCULTURAL PANORAMA OF BUKOVYNA THROUGH THE ACTIVITIES OF THE PROFESSIONAL ENSEMBLES OF THE DMYTRO HNATYUK CHERNIVTSI REGIONAL PHILHARMONIC

Based on the activities of the professional ensembles of the Chernivtsi Regional Philharmonic as a creative center of Bukovina, its diverse artistic palette of the present day has been revealed. The cultural and artistic diversity of the institution is considered through the example of the ensembles' repertoire, characterized by features of intercultural dialogue, folk preferences, and genre synthesis.

It is noted that a distinctive hallmark of Bukovina is the functioning of a significant number of artists and ensembles within the Philharmonic (the Honored Academic Bukovinian Song and Dance Ensemble of Ukraine named after Andriy Kushnirenko, the Academic Chamber Choir «Chernivtsi», the Folk Music Ensemble «Plai», the Estrada and Wind Orchestra «Bukovina», etc.). Their work is aimed at popularizing folk art and delivering the best examples of Ukrainian culture to the audience, fostering aesthetic tastes among a broad circle of art enthusiasts.

The repertoire of the ensembles is also analyzed, which is marked by intercultural creative exploration, folk preferences, and genre synthesis (one-act folk opera «Bukovinian Spring» (music by A. Kushnirenko, libretto by A. Dobryansky, directed by A. Lytvynchuk, choreographer A. Bondaryev), vocal-choreographic ritual scenes of the «Seasons» cycle, choral miniatures, large-scale works, elaborate theatrical performances, ethnomusical «Through the Centuries», etc.).

It is emphasized that over the past decades, thanks to state and grant programs, the Chernivtsi cultural environment has contributed to the development of Ukrainian vocal, instrumental, and choreographic arts (both amateur and professional), as well as the creativity of local composers.

The importance and multi-directional nature of the fruitful activities of the D. Hnatyuk Regional Musical Philharmonic is proved, presenting it as a polyethnic creative laboratory that proudly represents, preserves, and popularizes the national heritage in the context of cultural identity.

Key words: *musical art, Chernivtsi Regional Philharmonic, Bukovina, artistic ensembles, professional performance, polyethnicity, identity.*

Актуальність теми дослідження. Чернівецька обласна філармонія ім. Д. Гнатюка є яскравим зразком музичної культури і мистецтва Буковини з поліетнічним характером розвитку. Вона відіграє важливу роль у синтезі традицій, що відображаються у колективній праці, репертуарі, засобах музичної виразності; творчій співпраці (гастролі, культурно-мистецькі проєкти) тощо.

На сьогодні, Буковина виступає прикладом для суспільства об'єднаної Європи реалізації терпимих стосунків у полікультурному регіоні, яка має високу ступінь сформованості толерантних етнічних взаємовідносин, що зумовлено наявністю кордону впливає на розвиток унікального культурного середовища в регіоні, а етнічне розмаїття Буковини пов'язане з кордонами з Румунією і Молдовою (Осипенко, 2023: 120). За даними Всеукраїнського перепису населення 2001 року етнічний склад Чернівецької області включає українців, румунів, молдован, поляків, євреїв, німців та інших національностей, що сприяє насиченості музичної культури регіону.

Аналіз досліджень. Дослідженню музичного мистецтва Буковини присвячені праці мистецтвознавців (О. Довганя, А. Кушніренка, О. Залуцького, Я. Вишпінської (Кушніренко, Залуцький & Вишпінська, 2011), Ю. Капліенко-Ілюк (Каплієнко-Ілюк, 2020), І. Мокрогуз (Мокрогуз, 2003: 49–64), Я. Осипенка (Осипенко, 2023: 118–124), В. Пер'яна, І. Ярошенко (Ярошенко, 2004) та ін.), які розглянули його як прояв духовно-естетичного розвитку краю.

Так, І. Ярошенко у своїй монографій «Мистецтвом встелені шляхи. Андрій Кушніренко – диригент, композитор, педагог» (Ярошенко, 2004) описала життєвий та творчий доробок відомого хормейстера сучасності, народного артиста України Андрія Кушніренка, й розкрила історію становлення та діяльність одного з кращих професійних колективів України – Заслуженого Буковинського ансамблю пісні і танцю.

Завдяки старанням групи авторів, було опрацьовано та надруковано навчальний посібник «Історія музичної культури й освіти Буковини» (Кушніренко, Залуцький & Вишпінська, 2011), на сторінках якого висвітлено основні історичні періоди становлення та розвитку музичної культури й освіти на Буковині кінця XVIII до початку XXI ст.

Грунтовною працею постає монографія Ю. Каплієнко-Ілюк «Музичне мистецтво Буковини. Стильові парадигми композиторської творчості XIX–XXI ст.» (Каплієнко-Ілюк, 2020). Авторка детально розкрила процес становлення професійної музики на Буковині, у період XIX–XX століть, теоретичні основи категорії стилю, проблеми сучасної музичної культури, подала загальний огляд розвитку музичного мистецтва Буковини, представила стильові парадигми творчості композиторів минулого та сьогодення і здійснила аналіз стилю музики провідних композиторів краю у зазначений період.

Серед великої кількості публікацій О. Залуцького акцентуємо увагу на 9 випусках під загальною назвою «Музичне краєзнавство Буковини», а саме – на другому випуску навчальної хрестоматії під назвою «Мистецькі обрії Андрія Кушніренка» (Музичне …, 2003). Даний том, автор присвятив художньому керівнику Заслуженого Буковинського ансамблю пісні і танцю України, диригента Андрія Кушніренка, його значенні у становленні та розвитку культури краю, популяризації традицій та мистецтва.

Мета статті комплексно висвітлити специфіку етнокультурного багатоманіття Буковини на прикладі Чернівецької обласної філармонії.

Виклад основного матеріалу. Творча діяльність Чернівецької філармонії, яка є своєрідною поліетнічною творчою лабораторією, сприяє розширенню культурно-мистецького світогляду через вивчення і збереження національної та світової спадщини. Це стосується і колективів, таких як: Заслужений академічний буковинський ансамбль пісні і танцю імені Андрія Кушніренка (1944); Академічний камерний оркестр «Capriccio» (1975), дует «Писанка» (1990), Академічний симфонічний оркестр (1992), Академічний камерний хор «Чернівці» (1993), Ансамбль народної музики

«Плай» (1994), Естрадно-духовий оркестр «Буковина» (2016), що формують культурно-мистецький простір регіону.

Діяльність Чернівецької обласної філармонії розпочалося ще в середині XIX століття, коли в регіоні активізувалися мистецькі ініціативи, значною мірою зумовлені геополітичними змінами. У 1862 р. чернівецькі поціновувачі музики створили «Спілку сприяння музичному мистецтву на Буковині», яка у побуті стала відомою як «Музичне товариство» («Musikverein Czernowitz») (Норст, 2022). Це товариство фактично виконувало функції міської філармонії, поступово перетворюючись на один із головних центрів культурного життя.

Зі сцени цього осередку звучали виступи багатьох видатних митців. Серед таких – Сидір Воробкевич, Адальберт Войтех Гржімалі, Енріко Карузо, Соломія Крушельницька, Микола Лисенко, Філомена Лопатинська, Євсевій Мандичевський, Модест Менцинський, Кароль Мікулі, Пауль Морганс, Йозеф Шмідт, Поль Робсон, Орест Руснак, Жак Тібо, та ін. Їхня творчість залишила помітний слід у культурній історії регіону.

Значущою подією у розвитку професійного музичного мистецтва на Буковині стало заснування Чернівецької обласної філармонії 8 липня 1940 року. Спочатку до її складу входили народний хор і концертна бригада. Згодом ця установа стала важливим майданчиком для виступів не лише місцевих артистів, а й відомих музикантів світового рівня. На сцені філармонії виступали Борис Гмиря, Дмитро Гнатюк, Марія Бієшу, Зара Долуханова, Леонід Коган, Сергій Лемешев, Євгенія Мирошниченко, Давид Ойстрах, Натан Рахлін, Святослав Ріхтер, Бела Руденко, Мстислав Ростропович, Микола Сліченко, Анатолій Солов'яненко, Степан Турчак та багато інших. Їхній внесок сприяв зміцненню авторитету філармонії та популяризації музичної культури в регіоні (Кушніренко, Залуцький & Вишпінська, 2011: 77, 230).

У мистецькій галузі універсальним професійним колективом, що репрезентує багатство поліетнічної палітри Буковини є до сьогодні Заслужений академічний Буковинський ансамбль пісні і танцю України обласної філармонії, діяльність якого спрямована на популяризацію народного мистецтва та донесення до слухача кращих зразків української культури. Організатором видатного колективу з неперервною історією став збирач пісенного фольклору, самобутній композитор Григорій Шевчук та хормейстер і заслужений артист України Василь Мінько. До хору запрошували співаків з усього краю, які зі своїм приходом приносили самобутні народні пісні, які до того передавалися з вуст в уста. Процес відродження хорових буковинських традицій був досить складним, оскільки майже всі культурно-освітні заклади були понищені та не підходили для репетиційного процесу. Проте відновлення відбувалося швидкими кроками (Ярошенко, 2004: 23–24).

Величезний вплив розвитку колективу надав випускник Львівської державної консерваторії ім. М. Лисенка, а в подальшому народний артист України, лауреат Національної премії ім. Т. Шевченка, член-кореспондент Академії мистецтв України, професор Андрій Кушніренко, який очолив ансамбль у 1962 році. Він звернув особливу увагу на виконавську манеру та тембральні можливості кожного виконуваного твору, що «відповідають його змісту і поглиблюють розкриття художнього образу, застосовуючи при цьому колористичні звукові ефектації, особливо під час виконання народних пісень окремих регіонів» (Кушніренко, Залуцький & Вишпінська, 2011: 238).

В інтерпретації Кушніренка по-особливому звучали акапельні твори на слова Т. Шевченка «Садок вишневий коло хати», «Реве та стогне Дніпр широкий», «Думи мої» та ін. У репертуарі колективу чільне місце мали твори С. Воробкевича, В. Зубицького, Л. Дичко, М. Леонтовича, М. Лисенка, С. Людкевича, К. Стеценка, А. Штогаренка. Варто наголосити, колектив першим виконав твори українських композиторів Є. Козака («Буковинська полька»), М. Колесси («Ой зелена Буковино»), А. Кос-Анатольського («Буковинська танцювальна»), та ін.

Протягом десятиріч Буковинський ансамбль дав сценічне життя співанкам, що народилися в колективі, зокрема: «Пісня про Олексу Довбуша» Б. Крижанівського, «Гей, піду я на Черемош» Г. Шевчука, «Марічка», «Пісня з Полонини» С. Сабадаша, «Ранок Верховини», «Зореслава» А. Кушніренка; буковинським народним пісням «Черемоше, Черемоше», «Повилася павутина», «А Марія вареники чине», «Тандріта», «А коник чорненький», «На камені стою», «Глибока кирниця»; танцям: «Голубар», «Вітерець» і «Молодійка», «Тропонійка» і «Парубоцький танець», «Святковий танець», «Буковинська полька», «Аркан», «Козак» буковинському танцю «Капелюшки», «Топорівські вечірки»; вокально-хореографічній сюїті «Буковинська родина», «Концертна імпровізація на буковинські народні мелодії» та «Румунські мелодії» І. Міського, Ю. Блещука, Л. Затуловського, О. Жукова та багатьом іншим (Кушніренко, Залуцький & Вишпінська, 2011: 236–237). Розширення репертуару ансамблю також відбулося за рахунок оригіналь-

них постановок різних жанрів, серед яких одноактна народна опера «Буковинська весна» (муз. А. Кушніренка, лібрето А. Добрянського, режисер А. Литвинчук, балетмейстер А. Бондарєв (1968), а також вокально-хореографічні обрядові сцени з циклу «Пори року», «Весна-красна», «Обжинки», «Щедрий вечір, добрий вечір» та інші. Однією із знакових подій була підготовка концертної програми з хорових творів С. Воробкевича (Музичне …, 2003: 4–5). Слід констатувати, що значний об'єм репертуару ансамблю складали оригінальні твори та обробки українських народних пісень створені самим А. Кушніренком та місцевими композиторами.

Синтез традицій та інновацій став основою творчих підходів ансамблю. На основі досвіду шипинських музикантів-самоучок і професійного досвіду випускника Чернівецького музичного училища Іллі Міського (1920–2005) виникла оркестрова група (1954). Вона значно розширила можливості колективу, збагатила репертуар, звукову палітру ансамблю й засоби музичної виразності. Важливу роль у цьому процесі відіграли яскраві солісти Дмитро Демінчук (неперевершений музикант, який грає на різних народних інструментах флоярі, сопілці, кувиці, денцівці, окарині та є автором хроматичної сопілки, соліст скрипаль-імпровізатор) та Юрій Блещук (соліст, скрипаль-імпровізатор, концертмейстер оркестру), які заклали основи професійного виконання на цих інструментах, підвищили зацікавленість громадськості до оркестрового народного звучання. Завдяки цим музикантам та колективу загалом почалося переосмислення значення народних інструментів загалом (Ярошенко 2004: 24–25). Свого часу, з оркестровою групою працювали заслужений артист України Олександр Жуков та лауреат обласної літературно-мистецької премії ім. С. Воробкевича Роман Стефанів. На даний час оркестр очолює талановитий баяніст Іван Парасківа, випускник кафедри музики Чернівецького національного університету. В основі репертуару оркестрової групи колктиву – найкращі обробки пісенної й народно-інструментальної музики, оригінальних творів для оркестру народних інструментів, притаманних буковинському краю (Мокрогуз 2023: 60).

Зчасом репертуарна політика колективу ускладнилася, стала надзвичайно багатожанровою (хорові мініатюри, твори великої форми, розгорнуті театралізовані дійства тощо). Такі трансформації стали особливо актуальним на початку 90-років XX ст. Але, основою репертуару професійного колективу завжди залишалися народні пісні. У виконанні ансамблю було знято фрагмент «Буковинського весілля», який увійшов до кінофільму «Співає Україна». Завдяки польовим матеріалам А. Кушніренка, Д. Ластівки та багатьох членів колективу, які їздили по найвіддаленіших куточках Буковини й збирали першоджерела, завдяки яким вдалося відродити справжні картини народного дійства.

А. Кушніренко зробив вагомий внесок у збереження та популяризацію фольклорної спадщини Буковини. Його діяльність охоплювала збір, опрацювання, видання та виконання місцевих народних пісень, що стало сенсом його творчого буття. Як талановитий композитор і хоровий диригент, він надав нове звучання багатьом пісням, піднісши їх до високого професійного рівня. Завдяки його обробкам народні мелодії отримали нове життя та закріпилися у репертуарі Буковинського ансамблю на довгі роки. Твори в аранжуванні А. Кушшніренка не лише збагатили репертуар колективу, а й стали важливою частиною української культурної спадщини, залишивши помітний слід у національному музичному мистецтві (Каплієнко-Ілюк, 2023: 168).

Пошукова робота та відтворення буковинських традицій, пісень і танців і продовжуються і сьогодні. Як зазначає у своєму інтерв'ю Іван Петрусяк, автор ідеї та режисер-постановник етномюзиклу «Крізь століття» («Крізь …», 2024), що робота над збиранням фольклорних матеріалів та запис автентичних пісень тривали понад 10 років. Прем'єра відбулася на сцені Чернівецької обласної філармонії у 2024, приурочена до 80-річчя Заслуженого академічного буковинського ансамблю пісні й танцю імені Андрія Кушніренка. Постановка поєднує хореографію, хор та гру оркестру народних інструментів з використанням автентичних мелодій і сучасних аранжувань. На сцені продемонстрували, як народні звичаї передаються з покоління в покоління. Етномюзикл охоплює символічні події різних сезонів: від приготувань до Святвечора та зустрічі Різдва, до великодніх святкувань, виводу овець на полонину і весільних традицій. У мюзиклі відобразили обрядовість чотирьох сезонів та різних частин Північної Буковини. Зимові традиції взяли із центральної Буковини, весняні – з Хотинщини й Бессарабії, літні – з Путильщини (Буковинська Гуцульщина), осінні – з Кіцманщини та Заставнівщини, звідки взяли й обряд буковинського весілля.

Всі ці події об'єднані історією буковинки, яка 50 років тому емігрувала з України. В основі сюжету, твір чернівецького письменника Георгія Боти «Брати Ленківці». За задумом, головна героїня виїхала в Канаду, але повернулася на Буковину, щоб згадати традиції та звичаї (Чміль, 2024).

Варто зазначити, над аранжуванням оркестрових партитур працював заслужений артист України Микола Гакман, який водночас є керівником ансамблю народної музики «Плай», та власне створює аранжування колективу. До складу ансамблю входять музиканти, що грають на скрипці, акордеоні, цимбалах, контрабасі, кларнеті та сопілці. Для надання виступам унікального звучання та підкреслення місцевого колориту, в концертах використовуються традиційні старовинні інструменти окарина, най, дводенцівка, тилинка, кавал, саксофон та різновиди сопілки.

Репертуар колективу охоплює багатогранну палітру фольклору різних народів, що проживають на Буковині, зокрема українського, гуцульського, румунського, польського, а також інших етнічних традицій. В його доробку понад сотню різноманітних музичних композицій.

Ансамбль активно гастролює, представляючи свою творчість у Франції, Німеччині, Люксембурзі, Польщі, Голландії, Румунії. Колектив не лише зберігає автентичне звучання, а й сприяє розвитку нових художніх форм та стилів, здійснюючи експериментальні пошуки, що включають варіативність інструментального складу, залучення солістів і танцюристів, а також репертуарний синтез фольклорних традицій. Важливим аспектом його діяльності є міжкультурний обмін, реалізований через творчі проєкти та міжнародні гастрольні турне (Мокрогуз 2023: 60).

Академічний камерний хор «Чернівці» було реорганізовано у 2003 році на основі камерного хору Чернівецької філармонії, що існував з 1993 року. Художнім керівником та диригентом колективу стала Надія Селезньова, випускниця Національної музичної академії України ім. П. Чайковського, а концертмейстером – Лілія Холоменюк.

Репертуар хору включає твори української та світової класики, акапельну духовну та світську музику різних епох – від старовинної монодії до авангардних композицій сучасних авторів. Колектив виконує як класичні, так і сучасні обробки українських народних пісень, а також хорову музику різних народів світу. В його творчому доробку присутні естрадні та джазові аранжування хорових творів.

Одним із пріоритетних напрямів діяльності хору є популяризація творчості буковинських композиторів. У співпраці з академічним симфонічним оркестром було реалізовано прем'єри низки вокально-симфонічних творів як буковинських, так і українських композиторів та представників української діаспори. Колектив продовжує збагачувати хорове мистецтво, зберігаючи традиції та відкриваючи нові творчі горизонти (Чернівецька …).

У творчому доробку хору цикли ексклюзивних музично-поетичних програм «Музика мого міста» у співпраці з сучасними буковинськими композиторами Олександром та Оленою Чмут, М. Довганичем, Л. Затуловським та поетами Т. Севернюк, М. Бучком, А. Поповчук. Безперечно, програми містять твори буковинських митців С. Воробкевича, Є. Мандичевського, К. Мікулі, А. Кушніренка, Й. Ельгісера, Ю. Гіни, В. Михайлюка, В. Івасюка, С. Сабадаша та ін.

Естрадно-духовогий оркестр «Буковина» під керівництвом заслуженого працівника культури України, диригента Георгія Новаковського з перших днів творчої роботи у структурі обласної філармонії проявив себе високопрофесійним колективом. Вражає різнобарвна палітра концертних програм та розлогий репертуар (світові хіти, саундтреки з улюблених фільмів, молдовські замальовки та музичні твори українських композиторів). Участь солістів-вокалістів, бек-вокалу та хореографічної групи додає особливого звучання його програмам. Оркестр активно бере участь у міських, обласних та міжнародних фестивалях духової музики та марш-парадах духових оркестрів Чернівецької області, а також гастролює за кордоном (Мокрогуз, 2023: 60).

Нашу увагу привертає концертна діяльність академічного камерного оркестру «Capriccio», скрипкового дуету у складі Павла Чеботова та Людмили Шапко, концертної групи «Музична просвіта», дуету «Писанка», солістів-виконавців Олени Урсуляк, Володимира Фісюка, Богдана Зайцева-Чебана, Світлани Бардаус та ін., які тримають високий рівень культурної спадщини області.

Висновки. Чернівецька обласна філармонія ім. Д. Гнатюка – важливий культурний центр, в стінах якої відбуваються різноманітні культурно-мистецькі заходи, концерти та проекти, які відображають не лише локальні, а й міжнародні культурні взаємовпливи. Процеси жанрового синтезу та експериментальних форм, таких як поєднання традиційних українських та міжнародних музичних елементів, сприяють розвитку музичного мистецтва. Гастрольна співпраця та культурно-мистецька проєктна діяльність відіграють ключову роль у розширенні горизонтів, сприяють обміну досвідом між творчими колективами з різних країн посилюючи міжкультурну взаємодію та формуючи унікальне культурне середовище яке відображає розмаїття Буковини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Академічний камерний хор «Чернівці». URL: https://www.philharmonic.cv.ua/chamber_choir
2. Каплієнко-Ілюк Ю. Музичне мистецтво Буковини. Стильові парадигми композиторської творчості XIX–XXI ст.: монографія. Чернівці: Букрек, 2020. 504 с.
3. Кушніренко А., Залуцький О., Вишпінська Я. Історія музичної культури й освіти Буковини: навч. посіб. Чернівці: Чернівецький НУ, 2011. 376 с.
4. «Крізь століття» – етномюзикл про буковинські традиції у філармонії в Чернівцях. 4 листопада 2024 року. URL: https://www.youtube.com/watch?v=m-NpbojNLos&t=1s
5. Мокрогуз І. Сучасне інструментально-оркестрове мистецтво Буковинського краю. *Аспекти історичного музикознавства: зб. наук. стат.* Харків: ХНУМ ім. І. Котляревського, 2023. Вип. 31. С. 49–64. URL: https://aspekty.kh.ua/vypusk31/aspekt_31_3_mokroguz.pdf.
6. Музичне краєзнавство Буковини: Хрестоматія / [уклад.: О. В. Залуцький]. Чернівці: Рута, 2003. Вип. 2. Мистецькі обрії Андрія Кушніренка. 112 с.
7. Норст А. Товариство сприяння музичному мистецтву на Буковині (1862–1902) / [переклад на українську мову М. Литвинюк, О. Ванкевич, А. Даскалюк]. Видавництво 21, 2022. 224 с.
8. Осипенко Я. Пограниччя культур у вимірах Буковини. *Мистецтво України в контексті інтеграції з художньою культурою Заходу : зб. матер. Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю (Івано-Франківськ, 2023).* Івано-Франківськ, 2023. С. 118–124. URL: https://odpmr.pnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/16/2023/12/zbirnyk-materialiv-vseukrainskoi-naukovo-praktychnoi-konferentsii-z-mizhnarodnoiu-uchastiu-2023-1.pdf.
9. Чернівецька обласна філармонія URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A7%D0%B5%D1%80%D0%BD%D1%96%D0%B2%D0%B5%D1%86%D1%8C%D0%BA%D0%B0_%D0%BE%D0%B1%D0%BB%D0%B0%D1%81%D0%BD%D0%B0_%D1%84%D1%96%D0%BB%D0%B0%D1%80%D0%BC%D0%BE%D0%BD%D1%96%D1%8F
10. Чміль О. Перенесли традиції буковинських сіл на сцену. У Чернівцях представлять етномюзикл «Крізь століття». 2024. URL: https://suspilne.media/chernivtsi/879815-perenesli-tradicii-bukovinskih-sil-na-scenu-u-cernivcah-predstavlat-etnomuzikl-kriz-stolitta
11. Ярошенко І. Мистецтвом встелені шляхи. А. М. Кушніренко – диригент, композитор, педагог. Чернівці: Прут, 2004. 220 с.

REFERENCES

1. Akademichnyi kamernyi khor «Chernivtsi» [Academic chamber choir «Chernivtsi»]. URL: https://www.philharmonic.cv.ua/chamber_choir [in Ukrainian].
2. Kaplienko-Iliuk, Yu. (2020). Muzychne mystetstvo Bukovyny [Musical Art of Bukovyna]. Stylovi paradyhmy kompozytorskoi tvorchosti XIX–XXI st.: monohrafiia. Chernivtsi: Bukrek. 504 s. [in Ukrainian].
3. Kushnirenko, A., Zalutskyi, O., Vyshpinska, Ya. (2011). Istoriia muzychnoi kultury y osvity Bukovyny [History of Musical Culture and Education in Bukovyna]. *navch. posib.* Chernivtsi: Chernivetskyi NU. 376 s. [in Ukrainian].
4. *«Kriz stolittia» – etnomiuzykl pro bukovynski tradytsii u filarmonii v Chernivtsiakh* (2024) [«Through the Centuries» – an ethno-musical about Bukovinian traditions at the Philharmonic in Chernivtsi]. ***4 lystopada.*** URL: https://www.youtube.com/watch?v=m-NpbojNLos&t=1s [in Ukrainian].
5. Mokrohuz, I. (2023). Suchasne instrumentalno-orkestrove mystetstvo Bukovynskoho kraiu [Modern Instrumental and Orchestral Art of the Bukovyna Region]. Aspekty istorychnoho muzykoznavstva: zb. nauk. stat. Kharkiv: KhNUM im. I. Kotliarevskoho, 2023. Vyp. 31. Pp. 49–64. URL: https://aspekty.kh.ua/vypusk31/aspekt_31_3_mokroguz.pdf [in Ukrainian].
6. Muzychne kraieznavstvo Bukovyny: Khrestomatiia (2003) [Musical Local History of Bukovina: A Reader] */ [uklad.: O. V. Zalutskyi].* Chernivtsi: Ruta. Vyp. 2. Mystetski obrii Andriia Kushnirenka. 112 s. [in Ukrainian].
7. Norst, A. (2022). *Tovarystvo spryiannia muzychnomu mystetstvu na Bukovyni (1862–1902)* [Society for the Promotion of Musical Art in Bukovina (1862–1902)] */ [pereklad na ukrainsku movu M. Lytvyniuk, O. Vankevych, A. Daskaliuk].* Vydavnytstvo 21. 224 s. [in Ukrainian].
8. Osypenko, Ya. (2023). Pohranychia kultur u vymirakh Bukovyny [Borderland of cultures in the dimensions of Bukovyna]. Mystetstvo Ukrainy v konteksti intehratsii z khudozhnoiu kulturoiu Zakhodu: zb. mater. Vseukr. nauk.-prakt. konf. z mizhnar. uchastiu (Ivano-Frankivsk, 2023). Ivano-Frankivsk, 2023. Pp. 118–124. URL:https://odpmr.pnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/16/2023/12/zbirnyk-materialiv-vseukrainskoi-naukovo-praktychnoi-konferentsii-z-mizhnarodnoiu-uchastiu-2023-1.pdf [in Ukrainian].
9. *Chernivetska oblasna filarmoniia* [Chernivtsi Regional Philharmonic]. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A7%D0%B5%D1%80%D0%BD%D1%96%D0%B2%D0%B5%D1%86%D1%8C%D0%BA%D0%B0_%D0%BE%D0%B1%D0%BB%D0%B0%D1%81%D0%BD%D0%B0_%D1%84%D1%96%D0%BB%D0%B0%D1%80-%D0%BC%D0%BE%D0%BD%D1%96%D1%8F [in Ukrainian].
10. Chmil, O. (2024). Perenesly tradytsii bukovynskykh sil na stenu. U Chernivtsiakh predstavliat etnomiuzykl «Kriz stolettia» [They brought the traditions of Bukovina villages to the stage.The ethnomusical «Through the Centuries» will be presented in Chernivtsi]. URL: https://suspilne.media/chernivtsi/879815-perenesli-tradicii-bukovinskih-sil-na-scenu-u-cernivcah-predstavlat-etnomuzikl-kriz-stolitta [in Ukrainian].
11. Yaroshenko I. (2004). Mystetstvom vsteleni shliakhy. A. M. Kushnirenko – dyryhent, kompozytor, pedahoh [Art pave the way. A. M. Kushnirenko – conductor, composer, teacher]. Chernivtsi: Prut. 220 s. [in Ukrainian].